

ΕΝΟΤΗΤΑ 16

Πώς συνδέτω φράσεις και προτάσεις;

16.1 Με την πρόταση συνδέω δύο φράσεις

Είδαμε πώς σχηματίζονται οι λέξεις και σε τι μας χρησιμεύουν. Όμως, στην καθημερινή μας επικοινωνία χρησιμοποιούμε συνήθως πολύ μεγαλύτερες κατασκευές λόγου, τις φράσεις και τις προτάσεις:

Πρόταση λέγεται μια σειρά από λέξεις η οποία περιλαμβάνει οπωσδήποτε ένα ρήμα και έχει δικό της, αυτοτελές νόημα.

Με την πρόταση παρουσιάζουμε τη σχέση μιας ονοματικής φράσης (ή λέξης που την αντικαθιστά, π.χ. αντωνυμίας) με αυτά που περιγράφει το ρήμα (και η ρηματική φράση).

Η Μαρία κοιμάται.

Ονοματική Φράση Ρήμα

- Η ονοματική φράση αυτή είναι το «**υποκείμενο**» της πρότασης.
- Το ρήμα και οι λέξεις που πάνε μαζί του φτιάχνουν τη «**ρηματική φράση**».

Βρίσκουμε το **υποκείμενο** αν διαβάσουμε την πρόταση και μετά ρωτήσουμε «**ποιος**»/ «**ποια**»/«**ποιο**»;

Π.χ. Ποια κοιμάται;
Η Μαρία

Το υποκείμενο είναι **πάντοτε** σε ονομαστική πτώση.

Η Μαρία πηγαίνει στο σχολείο με τις φίλες της.

Υποκείμενο Ρηματική Φράση

Ο αδελφός του Πέτρου διάβαζε τα μαθήματά του μετά το μεσημέρι.

Υποκείμενο Ρηματική Φράση

Μια απλή πρόταση είναι μια σειρά λέξεων που έχει δικό της, ξεχωριστό νόημα, και περιέχει **ένα και μόνο** ρήμα.

Δηλαδή, είναι προτάσεις τα:

Ο γιατρός **έγραψε** τη συνταγή.
Η φίλη της μητέρας **μιλάει** Ισπανικά.

Δεν είναι προτάσεις τα:

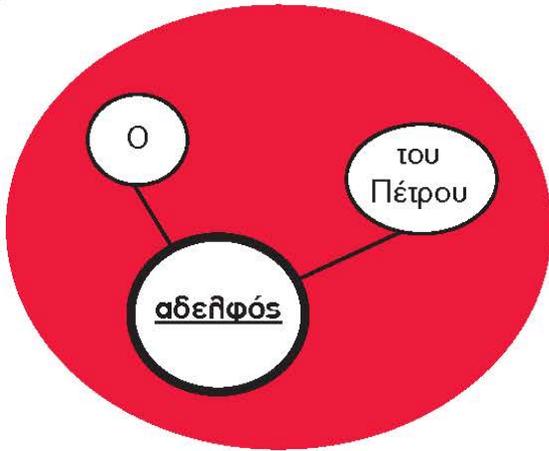
Η φίλη της μητέρας τη συνταγή

Μα, οι σειρές των λέξεων *η φίλη της μητέρας* ή *τη συνταγή* έχουν νόημα, κι αν μην είναι προτάσεις. Πώς να τις ονομάσω;

Η κάθε **πρόταση** φτιάχνεται από δύο μικρότερες ομάδες λέξεων, που τις λέμε **φράσεις**: π.χ. τη φράση «Ο αδελφός του Πέτρου» και τη φράση «διάβαζε τα μαθήματά του μετά το μεσημέρι». Την πρώτη τη λέμε **Ονοματική Φράση**, γιατί σχηματίζεται γύρω από το Ουσιαστικό και τη δεύτερη **Ρηματική Φράση**, γιατί σχηματίζεται γύρω από το Ρήμα.

ΟΝΟΜΑΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ

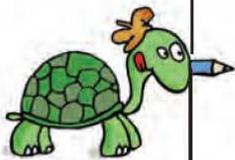
+

ΡΗΜΑΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ

Μια φράση αποτελείται από λέξεις. Μπορεί να περιέχει επίσης και άλλες, μικρότερες φράσεις. Έτσι, η φράση *ο αδελφός του Πέτρου* αποτελείται από ένα άρθρο (*ο*), ένα ουσιαστικό (*αδελφός*) και ακόμα μία φράση (*του Πέτρου*). Το κύριο συστατικό της φράσης *ο αδελφός του Πέτρου* είναι το ουσιαστικό *αδελφός*, που αποτελεί και τη βασική λέξη (τον πυρήνα) της Ονοματικής Φράσης.

Αλλά και η Ρηματική Φράση μπορεί να περιέχει μικρότερες φράσεις. Έτσι, η Ρηματική Φράση *διάβασε τα μαθήματά του μετά το μεσημέρι* αποτελείται από το Ρήμα *διάβασε*, τη φράση *τα μαθήματά του* και τη φράση *μετά το μεσημέρι*.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η πρόταση αποτελείται από μια Ονοματική Φράση – Υποκείμενο και μια Ρηματική Φράση. Αυτές, όμως, μπορεί να περιέχουν μικρότερες φράσεις.

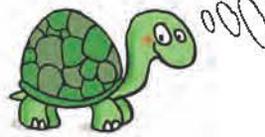
Τα σφηνουβιλάκια μου κολλήανε το ένα πάνω στο άλλο και όλα μαζί φτιάχνουν μια στέρεη κατασκευή.

Ακριβώς! Η πρόταση φτιάχνεται όπως φτιάχνεται ένα σπίτι ή μια κατασκευή με σφηνουβλήκια. Οι φθόγγοι φτιάχνουν συλλαβές, οι συλλαβές φτιάχνουν λέξεις, οι λέξεις εντάσσονται σε φράσεις, οι φράσεις καταλήγουν σε μεγαλύτερες φράσεις και –τέλος– οι δύο πιο σημαντικές φράσεις, δηλαδή η Ονοματική Φράση – Υποκείμενο και η Ρηματική Φράση, μας δίνουν την πρόταση.

Για να αναλύσω τη δομή της πρότασης...

Ναι ναι, ξέρω. Θυμάμαι. Μετά οι προτάσεις δημιουργούν παραγράφους και οι παράγραφοι κείμενο... Τέλεια συνεργασία, δηλαδή!

Το λαίμαργο σκυλί έφαγε τα μελομακάρονα.

...Πρώτα βρίσκω τι μέρος του λόγου είναι κάθε λέξη.

1ο βήμα!

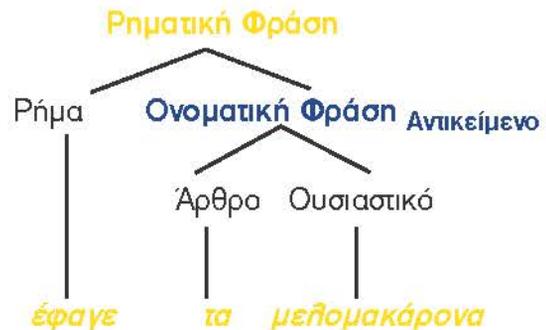
Άρθρο	Επίθετο	Ουσιαστικό
Το	λαίμαργο	σκυλί

Ρήμα	Άρθρο	Ουσιαστικό
έφαγε	τα	μελομακάρονα

Μετά, ξεχωρίζω την **Ονοματική Φράση – Υποκείμενο** από τη **Ρηματική Φράση** (προσέχω όμως γιατί συχνά μέσα στη Ρηματική Φράση υπάρχουν και ολόκληρες ονοματικές φράσεις, όπως εδώ η φράση *τα μελομακάρονα*, που αποτελείται από ένα άρθρο και ένα ουσιαστικό):

2ο βήμα!

Θυμάμαι ότι για να βρω το **Υποκείμενο** ρωτάω *ποιος/ποια/ποιο*. Η απάντηση είναι το υποκείμενο. Για παράδειγμα, όταν ακούω την πρόταση «Το λαιμαργό σκυλί έφαγε τα μελομακάρονα», ρωτάω: «Ποιος;». Η απάντηση, δηλαδή η φράση «Το λαιμαργό σκυλί», είναι το **υποκείμενο** της πρότασης.

Το υπόλοιπο μέρος της πρότασης, δηλαδή η φράση «έφαγε τα μελομακάρονα», είναι η **Ρηματική Φράση**. Η Ρηματική Φράση, τώρα, μπορεί να περιέχει μια φράση που να απαντά στην ερώτηση *ποιον/ποια/τι* και να δείχνει το πρόσωπο, ζώο ή πράγμα που επηρεάζεται από την ενέργεια που μας δείχνει το ρήμα. Η φράση αυτή λέγεται **Αντικείμενο** (π.χ. «τα μελομακάρονα»). Για παράδειγμα, όταν ακούω την πρόταση «Το λαιμαργό σκυλί έφαγε τα μελομακάρονα», ρωτάω «Τι (έφαγε);» Η απάντηση, δηλαδή η φράση «τα μελομακάρονα», είναι το **αντικείμενο** της πρότασης.

Στο τέλος, ενώνω τις δύο μεγάλες φράσεις και φτιάχνω την πρόταση:

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 33

Αναλύω στο τετράδιό μου τη δομή των προτάσεων, ακολουθώντας τα παραπάνω βήματα:

1. Η μητέρα αγαπάει τη λαϊκή μουσική.
2. Οι μικροί ερευνητές ρωτούν το καθετί.
3. Πολλοί αθλητές κάνουν μεγάλες θυσίες.

16.2 Τα είδη των φράσεων

Πιο πάνω, κάναμε λόγο για Ονοματικές και Ρηματικές Φράσεις. Ας δούμε τώρα τις φράσεις αυτές ξεχωριστά.

A. Ονοματική Φράση

ο φίλος του Αλέξη
 Εμείς
 μια πραγματικά
 εντυπωσιακή ταινία
 τα κίτρινα παπούτσια

Οι Ονοματικές Φράσεις έχουν ως βασική τους λέξη ένα ουσιαστικό (ή μια λέξη που το αντικαθιστά, π.χ. ένα επίθετο ή μια αντωνυμία).

Οι ονοματικές φράσεις είναι συνήθως:

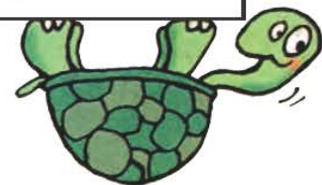
1. Υποκείμενα του ρήματος: Δείχνουν ποιος κάνει ή παθαίνει αυτό που λέει το ρήμα.

Η μητέρα του Γιώργου αγαπάει τη ροκ μουσική.
 Ποιος αγαπάει τη ροκ μουσική; → Η μητέρα του Γιώργου

2. Αντικείμενα του ρήματος: Δείχνουν σε ποιον ή σε τι μεταβιβάζεται η ενέργεια του ρήματος.

Η μητέρα του Γιώργου αγαπάει τη ροκ μουσική.
 Τι αγαπάει η μητέρα του Γιώργου; → Τη ροκ μουσική

Τα υποκείμενα είναι πάντα σε ονομαστική πτώση και τα αντικείμενα σε αιτιατική ή γενική!

3. Κατηγορούμενα του ρήματος: Δίνουν μια **ιδιότητα** στο υποκείμενο και ακολουθούν πάντα ένα συνδετικό ρήμα (βλ. ενότητα 10.1 Γ).

Ο Γιάννης είναι **σπουδαίος επιστήμονας**.

Τι **ιδιότητα** έχει ο Γιάννης; Σπουδαίος επιστήμονας.

Η Σοφία έγινε **τραγουδίστρια**.

Τι **ιδιότητα** έχει η Σοφία; Τραγουδίστρια.

Συνδετικά Ρήματα:

είμαι, γίνομαι, φαίνομαι,
εκλέγομαι, λέγομαι κ.ά.

Το κατηγορούμενο έχει την ίδια πώση με την Ονοματική Φράση που προσδιορίζει.

Τι να θυμάμαι όταν γράφω

Το υποκείμενο, το αντικείμενο και το κατηγορούμενο δε χωρίζονται ποτέ με κόμμα από το ρήμα.

Η Σοφία χτενίζεται.

Φάγαμε φακές.

Ο Νίκος έγινε δάσκαλος.

B. Ρηματική Φράση

Εγώ δεν **τολμώ να πιστέψω** στα μάτια μου. Παγωμένος από έκπληξη, **χάνω** πολύτιμο χρόνο. Δεν **είμαι** σίγουρος πώς **πρέπει να αντιδράσω**. **Να περιμένω** τον φιληράκο μου τον Κοψονούρη, όπως **είχαμε συμφωνήσει**, ή **να πάρω** από πίσω τους κακοποιούς; Από τη μια η **πεινασμένη κοιλίτσα** μου, από την άλλη ένας **συνάδελφος** που **έχει** την ανάγκη

μου. **Διστάζω** κάνα δυο δευτερόλεπτα, αηλιά το **παίρνω** απόφαση. **Δίνω** ένα σάλτο και **αρχίζω να τρέχω** με όλη μου τη δύναμη πίσω από τη μοτοσικλέτα. Άδικος κόπος. Όσο και **να τρέχω**, η μοτοσικλέτα τρέχει ακόμα γρηγορότερα και σε λίγο **χάνεται** από τα μάτια μου στο **βάθος** του σκοτεινού δρόμου.

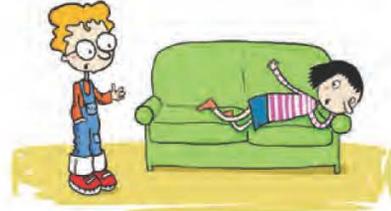
Ευγένιος Τριβιζάς,

Η τελευταία μαύρη γάτα

Το ρήμα είναι το πιο βασικό στοιχείο της πρότασης. Βρίσκεται παντού! Χωρίς ρήμα και Ρηματική Φράση, πρόταση δεν υπάρχει. Μάλιστα, μερικές φορές όλη η πρόταση είναι ένα ρήμα:

- Τι κάνεις εκεί; **Κοιμάσαι;**
- Όχι.
- Τότε;
- **Ξεκουράζομαι. Σκέφτομαι. Ησυχάζω.** Αρκετά με τις φωνές σου.

Ε, στις περιπτώσεις αυτές καταλαβαίνουμε ποιο είναι το υποκείμενο από την κατάληξη του ρήματος: π.χ.
Κοιμάσαι → **εσύ**
Σκέφτομαι → **εγώ**

1. Ένα μόνο ρήμα αμετάβτο
Κοιμάμαι.
Τρέχω.

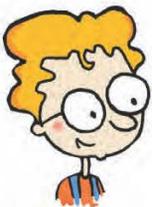
Τι μπορεί λοιπόν να περιέχει η ρηματική φράση;

2. Ένα ρήμα μεταβατικό και αντικείμενο
Παίζω μπάλα.
Βλέπω τηλεόραση.

3. Ένα ρήμα μεταβατικό με δύο αντικείμενα
Χαρίσαμε του Νίκου/στον Νίκο ένα βιβλίο.

Όταν το ρήμα έχει δύο αντικείμενα λέγεται **δίπλωτο**. Το ένα αντικείμενο τότε λέγεται **άμεσο** και το άλλο **έμμεσο** (βλ. ενότητα 10).

Έχω τα μάτια μου δεκατέσσερα, γιατί το αντικείμενο ενός ρήματος δεν είναι πάντα μια Ονομαστική Φράση. Μπορεί να είναι και μια ολόκληρη πρόταση...

Η δασκάλα νόμιζε [**ότι τα παιδιά δεν είχαν καταλάβει την άσκηση**].

4. Ένα ρήμα συνδυατικό και το κατηγορούμενο
Είμαι σίγουρος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 34

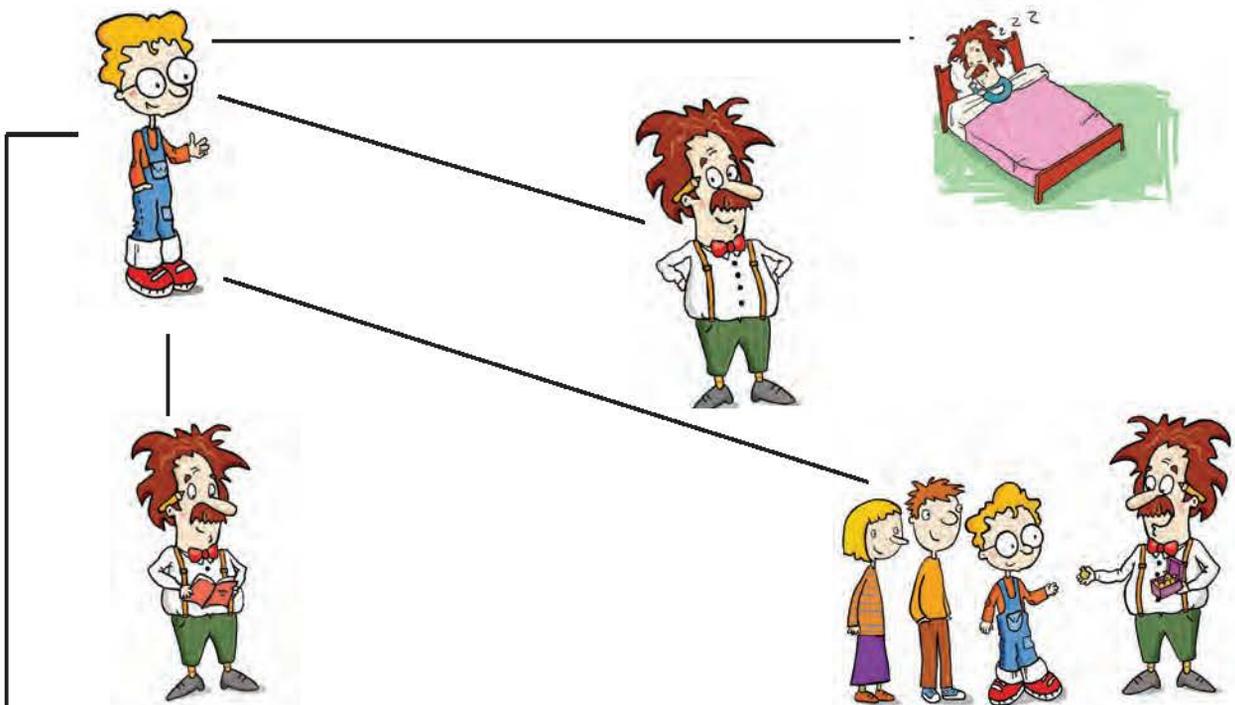
Βρίσκω διάφορα είδη φράσεων (Ονοματικές, Ρηματικές, Προθετικές και Επιρρηματικές Φράσεις) στο παρακάτω κείμενο και τα γράφω στο τετράδιό μου σε αντίστοιχα κουτάκια:

Έξω φιλόβρεχε. Η σόμπα καίει, ο επιτηρητής πίσω απ' τον πάγκο νυσταγμένος. Αντιγράφω στο ριγωτό χαρτί απ' το χοντρό μαύρο βιβλίο. Μυρίζω την υγρασία. Ο γλόμεπος φωτίζει ασθενικά την αίθουσα. Ακούω το μοθύβι μου στο χαρτί. Όσα δεν καταλαβαίνω, τα παραλείπω. Ο επιτηρητής του αναγνωστηρίου με κοιτάζει. Δεν ξέρω ότι το επάγγελμά του είναι βιβλιοθηκάριος. Ούτε μπορώ να προβλέψω ότι θα έλθει η εποχή που θα μυθοποιήσω τις επισκέψεις μου σε αυτόν τον χώρο.

Μάρω Δούκα Απ' τον χυμό των αμυγδαλών του Θεού

16.3 Τα είδη των προτάσεων

A. Ξεχωρίζω τις προτάσεις με βάση τα συστατικά τους

Με τη Ρηματική Φράση μπορώ να πω τι κάνει ο Βρασίδης:

- Ο Βρασίδης... (Α) κοιμάται (Ρήμα_{αμετάβατο})
- Ο Βρασίδης... (Β) διαβάζει ένα βιβλίο (Ρήμα_{μεταβατικό} + αντικείμενο)
- Ο Βρασίδης... (Γ) είναι χαρούμενος (Ρήμα_{συνδετικό} + κατηγορούμενο)
- Ο Βρασίδης... (Δ) δίνει γλυκά στους φίλους μου.
(Ρήμα_{δίπλωτο} + άμεσο αντικείμενο + έμμεσο αντικείμενο)

Όταν μια απλή Ονομαστική Φράση – Υποκείμενο (π.χ. ο Βρασίδης) συνδυάζεται με κάποιο από τα είδη Ρηματικής Φράσης (Α, Β, Γ, Δ), τότε μας δίνει μια **απλή πρόταση**, δηλαδή μια πρόταση με τα απολύτως απαραίτητα!

- Ο Βρασίδης + κοιμάται.
- Ο Βρασίδης + διαβάζει ένα βιβλίο.
- Ο Βρασίδης + είναι χαρούμενος.
- Ο Βρασίδης + δίνει γιλλικά στους φίλους μου.

Αντίθετα, αν χρησιμοποιήσουμε **προσδιορισμούς** (δηλαδή λέξεις που δεν είναι απαραίτητες, αλλά μας δίνουν επιπλέον πληροφορίες για άλλες λέξεις) για να εμπλουτίσουμε τον λόγο μας, τότε η πρότασή μας λέγεται **επαυξημένη**:

Ο θείος μου **ο Πέτρος** κοιμάται **από το πρωί**.

Η πωλήτρια ήθελε να πουλήσει στην κυρία Δανάη ένα **απαίσιο** φόρεμα **από τον καιρό του Νώε**.

Οι λέξεις με τα πράσινα στοιχεία είναι προσδιορισμοί. Αν τους αφαιρέσουμε, μας μένει η απλή πρόταση.

Ο θείος μου κοιμάται.

Η πωλήτρια ήθελε να πουλήσει στην κυρία Δανάη ένα φόρεμα.

Απλή πρόταση +
προσδιορισμοί =
Επαυξημένη πρόταση

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 35

Βρίσκω ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι επαυξημένες και υπογραμμίζω τους προσδιορισμούς:

1. Ο Φάνης ήταν διάσημος γιατρός.
2. Ο Πέτρος έτρωγε χωρίς να σκέφτεται τις επιπτώσεις στην υγεία του.
3. Η Μαρία αγόρασε μια κούκλα από το πολυκατάστημα χτες το απόγευμα.
4. Η Σοφία απόκτησε ένα πανέμορφο αγοράκι.

Δυο φράσεις ήμε ότι συνδέονται **παρατακικά** όταν ενώνονται με τους παρατακικούς συνδέσμους, βλ. ενότητα 14.1 Α (π.χ. *και*). Αυτό μας δείχνει ότι αυτές οι φράσεις πάνε μαζί και παίζουν τον ίδιο ρόλο μέσα στην πρόταση.

Ο Ορέστης και η Αγγελίνα πήγαν στον κινηματογράφο.

Ονοματική Φράση + Ονοματική Φράση
Υποκείμενο Υποκείμενο

Ο δάσκαλος είναι υπομονετικός και καλοσυνάτος.
Κατηγορούμενο + Κατηγορούμενο

Η πρόταση στην οποία κάποιος κύριος όρος (υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο) συνδέεται παρατακικά με κάποιον όμοιό του λέγεται **σύνθετη**.

Συχνά, για να δώσουμε ζωντάνια και αμεσότητα στον λόγο μας ή για λόγους συντομίας, παραλείπουμε ορισμένα από τα κύρια συστατικά των προτάσεων, όπως, π.χ. το υποκείμενο, όταν εύκολα εννοείται...

Αγόρασα ένα μοιλύβι. (= Εγώ αγόρασα ένα μοιλύβι.)

Ή ακόμα και το ρήμα:

- Ποιος έχει σειρά;
- Εγώ. (= Εγώ έχω σειρά.)

Τέτοιες προτάσεις τις ήμε **ελλειπικές**.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 36

Βρίσκω ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι επαυξημένες και ποιες σύνθετες, και τις σημαδεύω με ένα σταυρό:

	επαυξημένη	σύνθετη
1. Η Μαρία και ο Νίκος αγόρασαν σπίτι.		
2. Η Ελένη είναι καλή μαθήτρια.		
3. Ο καινούριος διευθυντής του σχολείου είναι χαμογελαστός και φιλικός.		
4. Οι δεινόσαυροι εξαφανίστηκαν πριν από εκατοντάδες χρόνια.		

A.1 Η σειρά των συστατικών της απλής πρότασης

Η απλή πρόταση περιέχει μια Ονοματική Φράση – Υποκείμενο και μια Ρηματική Φράση. Συνήθως, η Ρηματική Φράση αποτελείται από ένα ρήμα και μια Ονοματική Φράση – Αντικείμενο. Λέμε, λοιπόν, ότι το **Υποκείμενο**, το **Ρήμα** και το **Αντικείμενο** είναι τα **κύρια συστατικά** της πρότασης. Για να τα γράψω σε καρτελάκια!

η Αγγελίνα
Υποκείμενο

έφαγε
Ρήμα

την καρυδόπιτα
Αντικείμενο

Ας αλλάξω, τώρα, τη σειρά στα καρτελάκια μου!

η Αγγελίνα

έφαγε

την καρυδόπιτα

έφαγε

η Αγγελίνα

την καρυδόπιτα

έφαγε

την καρυδόπιτα

η Αγγελίνα

την καρυδόπιτα

έφαγε

η Αγγελίνα

την καρυδόπιτα

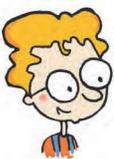
η Αγγελίνα

έφαγε

η Αγγελίνα

την καρυδόπιτα

έφαγε

Όλες οι σειρές βγάζουν νόημα!

Η σειρά των κύριων συστατικών μέσα στην πρόταση δεν επηρεάζει τη σημασία της. Δηλαδή, οι έξι προτάσεις που έφτιαξες, Ορέστη, έχουν περίπου το ίδιο νόημα. Υπάρχει λοιπόν ελευθερία στη σειρά των συστατικών μέσα σε μια πρόταση. Ωστόσο, κάθε σειρά χρησιμοποιείται σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας.

Όταν ρωτάμε κάτι για το οποίο δεν ξέρουμε τίποτα, η απάντηση που θα μας δώσουν έχει την εξής σειρά συστατικών: Υποκείμενο – Ρήμα – Αντικείμενο ή Ρήμα – Υποκείμενο – Αντικείμενο.

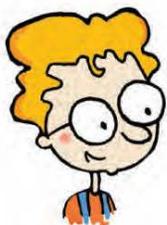
Η Αγγελίνα	έφαγε	την καρυδόπιτα.
Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
Έφαγε	η Αγγελίνα	την καρυδόπιτα.
Ρήμα	Υποκείμενο	Αντικείμενο

Στην περίπτωση αυτή, η απάντηση μας δίνει μια εντελώς νέα πληροφορία/είδηση.

Όταν θέλουμε να δώσουμε έμφαση στο αντικείμενο, μπορούμε να αλλιάξουμε τη σειρά των λέξεων και να φέρουμε το αντικείμενο στην αρχή της πρότασης. Τότε, μάλιστα, το προφέρουμε πιο δυνατά:

Την καρυδόπιτα	έφαγε	η Αγγελίνα.
Αντικείμενο	Ρήμα	Υποκείμενο

Τι θα θυμάμαι για... τη σειρά των συστατικών της πρότασης

Η πιο ουδέτερη σειρά των συστατικών μέσα σε μια πρόταση είναι **Υποκείμενο – Ρήμα – Αντικείμενο (Υ-Ρ-Α)** ή **Ρήμα – Υποκείμενο – Αντικείμενο (Ρ-Υ-Α)**

Αν θέλουμε όμως να τονίσουμε ιδιαίτερα κάποιο στοιχείο της πρότασης, μπορούμε να αλλιάξουμε τη σειρά των συστατικών.

Β. Ξεχωρίζω τις προτάσεις ανάλογα με το αν εξαρτώνται από άλλες ή όχι

Υπάρχει άλλος τρόπος να χωρίσω τις προτάσεις;

Φυσικά! Ανάλογα με το αν μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο ή όχι. Οι προτάσεις διακρίνονται σε **κύριες** και **εξαρτημένες / δευτερεύουσες**. Οι κύριες έχουν αυτοτελές νόημα και μπορούν να σταθούν μόνες τους.

Π.χ. Η παράταξή μας μετά τις εκλογές θα φροντίσει για το μέλλον του τόπου.

Ποιος θέλει να προχωρήσουμε μπροστά;

Δώστε μας την ψήφο σας την ερχόμενη Κυριακή!

“ ; “ ; “ ;

Προσέχω! Οι κύριες προτάσεις μπορεί να είναι και **ερωτηματικές**. Να δηλώνουν δηλαδή μια ερώτηση του ομιλητή προς τον ακροατή:

Θέλετε να προχωρήσουμε μπροστά;

Ποιος θέλει να προχωρήσουμε μπροστά;

“ ; “ ; “ ;

Και οι εξαρτημένες;

Ο Νίκος είπε ότι θα πάει στη συναυλία.

[εξαρτημένη πρόταση – αντικείμενο του *είπε*]

Ο Πέτρος ρώτησε ποιο ήταν το θρανίο του.

[εξαρτημένη πρόταση – αντικείμενο του *ρώτησε*]

Τα παιδιά ξύπνησαν όταν είχε πια ξημερώσει.

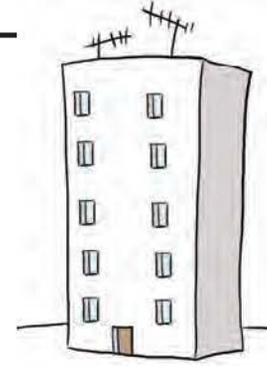
[εξαρτημένη πρόταση – προσδιορισμός χρόνου]

Ο Βασίλης σπούδασε για να μορφωθεί.

[εξαρτημένη πρόταση – προσδιορισμός σκοπού]

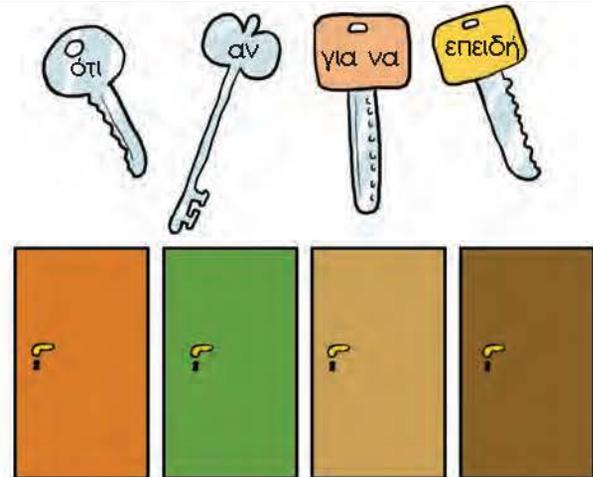
Οι εξαρτημένες προτάσεις συμπληρώνουν τις κύριες προτάσεις και είτε λειτουργούν ως όροι τους (υποκείμενα, αντικείμενα) είτε μας δίνουν μια πληροφορία για τις συνθήκες μέσα στις οποίες πραγματοποιείται αυτό που δείχνει η κύρια πρόταση. Οι εξαρτημένες προτάσεις δε στέκονται μόνες τους στον λόγο.

Άρα, οι κύριες προτάσεις μοιάζουν με το ισόγειο μιας πολυκατοικίας. Μπορεί να σταθεί και μόνο του χωρίς στήριξη από άλλους ορόφους. Οι εξαρτημένες προτάσεις μοιάζουν με τα διαμερίσματα των επάνω ορόφων. Πρέπει να στηρίζονται πάνω στο ισόγειο και δεν μπορούν να σταθούν από μόνα τους!

Οι εξαρτημένες προτάσεις ξεκινούν (ή –όπως λέμε– εισάγονται) με μερικές ξεχωριστές λέξεις, τους **συνδέσμους** (βλ. ενότητα 14.1 Β). Αυτές οι λέξεις συνδέουν τις εξαρτημένες με τις κύριες προτάσεις. Οι σύνδεσμοι, επίσης, μας δείχνουν τι ροής είναι οι εξαρτημένες προτάσεις.

Αν οι εξαρτημένες προτάσεις είναι τα διαμερίσματα των επάνω ορόφων μιας πολυκατοικίας, οι σύνδεσμοι που τις εισάγουν είναι τα κλειδιά! Χωρίς το κατάλληλο κλειδί δεν μπορούμε να προχωρήσουμε από το ισόγειο και να μπούμε σε ένα διαμέρισμα του επάνω ορόφου! Άρα, κάθε εξαρτημένη πρόταση πρέπει να εισάγεται με τον κατάλληλο σύνδεσμο.

16.4 Εξαρτημένες / δευτερεύουσες προτάσεις

Α. Ειδικές προτάσεις

Ο κύριος Βρασίδης νομίζει **οτι** ο καιρός θα χαλάσει.
Ο Ορέστης ξέρει **οτι** ο θεός Βρασίδης θα πάει διακοπές.

Οι **ειδικές** προτάσεις εισάγονται με τους συνδέσμους **οτι, πως, που** και είναι αντικείμενα ρημάτων όπως: *λέω, πιστεύω, νομίζω, ξέρω, αισθάνομαι, υποστηρίζω* κ.ά.

Ο κύριος Βρασίδης παραπονιόταν **πως** ο καιρός χαλούσε κάθε χρόνο στις διακοπές του.
Ο κύριος Βρασίδης μετάνιωσε **που** δεν είχε συμβουλευτεί την Ε.Μ.Υ.

Οι ειδικές προτάσεις μπορεί να είναι και υποκείμενα απρόσωπων ρημάτων (βλ. ενότητα 10.2 ΣΤ) και απρόσωπων εκφράσεων:
Π.χ. Φαίνεται ότι η βροχή θα κρατήσει αρκετή ώρα.

Β. Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις

Θα πάω τελικά στην Άνδρο για διακοπές;
Πότε θα σταματήσει η κακοκαιρία;
Ποιος θα με βοηθήσει να αλλάξω τα εισιτήρια;

Ερώτηση – κύρια πρόταση:
Ευθεία ερώτηση

Ερώτηση – εξαρτημένη πρόταση: **Πλάγια ερώτηση (πλάγια ερωτηματική πρόταση)**

Ο θεός Βρασίδης αναρωτιέται
αν θα πάει τελικά στην Άνδρο για διακοπές. Θέλει να μάθει πότε θα σταματήσει η κακοκαιρία και ποιος θα τον βοηθήσει να αλλάξει τα εισιτήρια.

Οι **πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις** είναι εξαρτημένες προτάσεις που εκφράζουν ερώτηση ή απορία. Είναι αντικείμενα ρημάτων όπως: *ρωτώ, αναρωτιέμαι, απορώ, σκέφτομαι, αμφιβάλλω* κ.ά. Επίσης, είναι υποκείμενα απρόσωπων ρημάτων και απρόσωπων εκφράσεων με παρόμοια σημασία. Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις εισάγονται με τους συνδέσμους **αν, μήπως**, με τις ερωτηματικές αντωνυμίες και με τα ερωτηματικά επιρρήματα.

Γ. Βουλευτικές προτάσεις

Θα μπορούσατε να μου αλλάξετε το εισιτήριο για την Πέμπτη; Δε θέλω να ταξιδέψω με αυτόν τον καιρό. Πρέπει να προσέξει κανείς.

Οι **βουλητικές προτάσεις** είναι εξαρτημένες προτάσεις που εκφράζουν επιθυμία, σχεδιασμό ή ευχή. Είναι αντικείμενα ρημάτων όπως: *θέλω, μπορώ, εύχομαι, αναγκάζομαι, σκοπεύω* κ.ά. Επίσης, είναι υποκείμενα απρόσωπων ρημάτων και απρόσωπων εκφράσεων όπως: *πρέπει, χρειάζεται, απαγορεύεται, είναι ανάγκη, είναι αδύνατον* κ.ά. Οι βουλητικές προτάσεις βρίσκονται πάντοτε σε υποτακτική (γι' αυτό και ξεκινούν με το μόριο **να** της υποτακτικής).

Προσοχή!

Ξεχωρίζουμε τις βουλητικές από τις τελικές προτάσεις (βλ. ενότητα 16.4 I), γιατί στις βουλητικές δεν μπορούμε να αντικαταστήσουμε το **να** με το **για να**.

Θέλω να πάω στον κινηματογράφο.
ΑΜΑ ΟΧΙ θέλω για να πάω στον κινηματογράφο.

Δ Ενδοιαστικές προτάσεις

Ο θείος Βρασίδης ανησυχεί **μη χαλάσει κι άηλο ο καιρός**.

Φοβάται **μήπως το ποντίκι τη δαγκώσει!**

Οι **ενδοιαστικές προτάσεις** είναι εξαρτημένες προτάσεις που εκφράζουν τον φόβο ή τον δισταγμό μας για κάτι. Είναι αντικείμενα ρημάτων όπως: *φοβάμαι, ανησυχώ* κ.ά. Οι προτάσεις αυτές εισάγονται με τους συνδέσμους **μήπως** και **μη(ν)**.

Να και κάτι που πρέπει να ξέρουμε για τις εξαρτημένες προτάσεις που έχουμε συναντήσει ως τώρα.

Η ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ

Μερικές φορές μια πρόταση εξηγεί καλύτερα το νόημα κάποιας λέξης, συνήθως ουσιαστικού. Έτσι οι ειδικές, πλάγιες ερωτηματικές, βουλητικές και ενδοιαστικές προτάσεις μπορεί και να έχουν θέση **επεξηγήσης** (να επεξηγούν δηλ. κάποια ουσιαστικά):

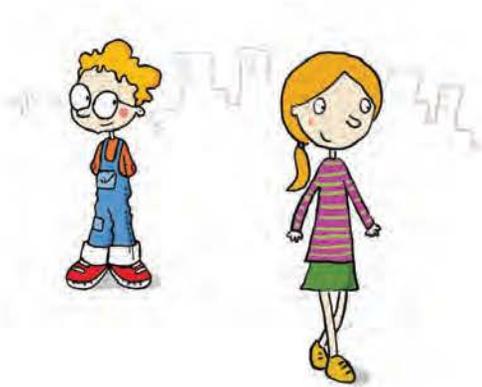
Μάθατε το **νέο**, ότι ο κ. Βρασίδης κέρδισε το βραβείο «Γνώση»;

Ο Ορέστης βασανιζόταν από αυτήν την **απορία**, **αν** η κοπέλα δούλευε στο μαγαζί με τα παγωτά.

Ο κ. Βρασίδης είχε μία και μόνο **επιθυμία**, να επισκεφθεί την Άνδρα.

Η κ. Δανάη πρέπει να απαλλαγεί από τον **μεγάλο** της **φόβο**, μήπως τη δαγκώσει το ποντίκι.

Ε. Αναφορικές προτάσεις

Είδα μια κοπέλα.

+

Η κοπέλα μου είχε πουλήσει ένα παγωτό.

Είδα μια κοπέλα **η οποία/που** μου είχε πουλήσει ένα παγωτό.

Οι **αναφορικές προτάσεις** είναι εξαρτημένες προτάσεις που αναφέρονται σε μία λέξη ή φράση κάποιας άλλης πρότασης. Οι προτάσεις αυτές εισάγονται με τις αναφορικές αντωνυμίες (βλ. ενότητα 8.6) ή το άκλιτο **που**.

Πολλές φορές η αναφορική αντωνυμία πρέπει να βρίσκεται μέσα σε Προθετική Φράση:

Ο Ορέστης διάβασε ένα βιβλίο. Στο βιβλίο πρωταγωνιστούσε ο Ηρακλής.

Ο Ορέστης διάβασε ένα βιβλίο **[στο οποίο]** πρωταγωνιστούσε ο Ηρακλής.

Προθετική Φράση

ΣΤ. Υποθετικές προτάσεις

Αν την ξαναδώ, θα της πω ότι έχει ωραία μάτια.

Οι **υποθετικές προτάσεις** δηλώνουν ότι κάτι πρέπει να εκπληρωθεί για να πραγματοποιηθεί στη συνέχεια το περιεχόμενο της κύριας πρότασης. Οι προτάσεις αυτές εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους (π.χ. **αν, άμα, είτε...είτε**, βλ. ενότητα 14.1 Β).

Η εξαρτημένη υποθετική πρόταση (ή αλλιώς η **υπόθεση**) μαζί με την κύρια πρόταση που σχετίζεται με αυτήν (την **απόδοση**) σχηματίζει τον **υποθετικό λόγο**.

ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ	
ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
Αν την ξαναδώ	θα της πω ότι έχει ωραία μάτια.

Ζ. Χρονικές προτάσεις

Έχεις πολλά πράγματα να κάνεις,
Ορέστη! Πώς όμως θα τα βάλεις στη σειρά, πώς
θα μας εξηγήσεις πότε θα ξυπνήσεις, πότε θα φας
πρωινό, πότε θα πας στο σχολείο, πότε θα παίζεις με
τους φίλους σου;

Κανένα πρόβλημα! Μπορώ να μιλήσω για τον χρόνο με ένα σωρό τρό-
πους και να αφηγηθώ όλα όσα συμβαίνουν (βλ. αφήγηση, ενότητα 2.1):
με χρονικά επιρρήματα (ενότητα 12.1) (*πριν, ύστερα, χτες* κ.ά.),
με Ονοματικές Φράσεις (*το πρωί, το βράδυ*),
με Προθετικές Φράσεις (*μετά από το σχολείο, πριν από το πρωινό, κατά
τη διάρκεια του γεύματος*),
αλλά κυρίως με προτάσεις, τις **χρονικές προτάσεις**.

Όταν ξυπνάω κάνω τα εξής:

Αφού πλύνω το πρόσωπό μου, ντύνομαι και κτενίζομαι. **Μόλις** τελειώσω, τρώω το πρωινό μου,
ενώ η μητέρα μου αρχίζει να μαγειρεύει το μεσημεριανό φαγητό. **Όταν** φτάσει το σχολικό, βγαί-
νω στον δρόμο. Μερικές φορές μόλις που το προλαβαίνω! **Όσπου** να πάω στο σχολείο, συζη-
τάω με τους συμμαθητές μου.

Οι **χρονικές προτάσεις** εισάγονται με τους χρονικούς συνδέσμους
(π.χ. **αφού, όταν, ενώ**, βλ. ενότητα 14.1 Β).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 37

Περιγράψω σε μια παράγραφο μια δική μου μέρα. Προσέχω να
βάλω στη σειρά τις πράξεις μου και να δηλώσω τη σειρά αυτή με
εξαρτημένες χρονικές προτάσεις.

Η. Αιτιολογικές προτάσεις

Οι δεινόσαυροι
εξαφανίστηκαν, **επειδή ξεκίνησε
στη γη η εποχή των παγετώνων.**
Η γη παραμένει σε τροχιά γύρω από
τον ήλιο, **διότι η δύναμη
της βαρύτητας του ηλίου
τη συγκρατεί.**

Αυτή είναι η μοίρα του επιστήμονα.
Όλοι θέλουν να μάθουν πώς βρήκα τις
απαντήσεις σε αυτά που ζητούσα. Όλο «γιατί»
και «πώς» ρωτάνε. Εγώ έχω τις απαντήσεις, ξέρω
και πώς να τους τις πω, πώς να τους δείξω
τις αιτίες. Δείχνω την αιτία με
τις **αιτιολογικές προτάσεις**.

Οι **αιτιολογικές προτάσεις** εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους (π.χ. **γιατί, επειδή, διότι**, βλ. ενότητα 14.1 Β). Τις χρησιμοποιούμε όταν θέλουμε να επιχειρηματολογήσουμε για κάτι (βλ. ενότητα 2.1).

Θ. **Εναντιωματικές προτάσεις - Παραχωρητικές προτάσεις**

Πήγαμε εκδρομή, **αν και έβρεχε**.

Οι **εναντιωματικές προτάσεις** φανερώνουν αντίθεση σε αυτό που δείχνει η κύρια πρόταση. Παρ' όλα αυτά, η κύρια πρόταση ισχύει. Εισάγονται με τους συνδέσμους **αν και, ενώ, μολονότι, κι ας**.

Θα πάμε εκδρομή, **κι ας βρέξει**.

Οι **παραχωρητικές προτάσεις** εισάγονται με τους συνδέσμους **και αν, και να, κι ας**.

I. Τελικές προτάσεις

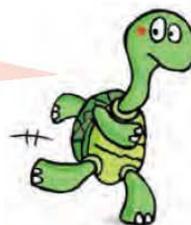
Θα πάω να τη βρω **για να της πω ότι έχει όμορφα μάτια.**

Όταν θέλουμε να δείξουμε για ποιο σκοπό γίνεται κάτι, χρησιμοποιούμε **τελικές προτάσεις**. Αυτές εισάγονται με το **για** + το μόριο της υποτακτικής **να**.

Μερικές φορές (κυρίως μετά από ρήματα που δείχνουν κίνηση), οι τελικές προτάσεις εισάγονται μόνο με το μόριο **να**:
Π.χ. Τρέχω **να προλάβω τον Ορέστη.**

IA. Αποτελεσματικές ή συμπερασματικές προτάσεις

Ο καιρός επιδεινώθηκε τόσο πολύ,
που ο θείος Βρασίδης ανέβαλε τις διακοπές του.

Περίμενε τις διακοπές του τόσες εβδομάδες,
ώστε δικαιολογημένα στενοχωρήθηκε.

Οι **αποτελεσματικές προτάσεις** δείχνουν το αποτέλεσμα της πράξης που δηλώνει η κύρια πρόταση. Εισάγονται με τους αποτελεσματικούς συνδέσμους **ώστε, που**.

Τι να θυμάμαι όταν γράφω

Χωρίζω με κόμμα τις εξαρτημένες προτάσεις που δεν έχουν στενή σχέση με την κύρια πρόταση και μπορούμε να τις παραλείψουμε.
Π.χ. Αφού φάει το πρωινό του, ο Ορέστης φεύγει για το σχολείο.

Αντίθετα, δεν μπορώ να χωρίσω με κόμμα εξαρτημένες προτάσεις που συμπληρώνουν το νόημα της κύριας πρότασης και, επομένως, είναι στενά συνδεδεμένες με αυτή.
Π.χ. Ο Βρασίδης είπε ότι θα πάει διακοπές.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 38

Βρίσκω τις εξαρτημένες προτάσεις στο παρακάτω κείμενο και αναγνωρίζω σε ποια είδη ανήκουν:

Ο Αρίων, που έμενε εκείνο τον καιρό στην αυλή του Περίανδρου, θέλησε να ταξιδέψει στην Ιταλία και τη Σικελία. Εκεί εργάστηκε πολύ και, αφού απέκτησε πολλή χρήματα, είπε να γυρίσει πίσω στην Κόρινθο. Ναύηλωσε ένα κορινθιακό καράβι, επειδή είχε εμπιστοσύνη μόνο στους Κορίνθιους. Ωστόσο, στη μέση του πελάγους, αυτοί σκέφτηκαν να τον ρίξουν στη θάλασσα για να πάρουν τα πλούτη του. Εκείνος, μια και δεν μπορούσε να κάνει τίποτε άλλο, συμφώνησε. Τους ρώτησε όμως αν θα τον άφηναν να τραγουδήσει για τελευταία φορά στο κατάντρομα, φορώντας τα καλά του.

Ηρόδοτος, *Ο Αρίων και το δελφίνι* (Διασκευή)

16.5 Ευθύς - πλάγιος λόγος

- Τι σου συνέβη;
- Με έριξαν στη θάλασσα, αλλά ένα δελφίνι, που μαγεύτηκε από το τραγούδι μου, με έβγαλε στη στεριά.

Ευθύς λόγος

Οι ψαράδες ρώτησαν τον Αρίωνα τι του είχε συμβεί κι εκείνος απάντησε ότι τον είχαν ρίξει στη θάλασσα, αλλά ένα δελφίνι, που μαγεύτηκε από το τραγούδι του, τον έβγαλε στη στεριά.

Πλάγιος λόγος

Στον **ευθύ λόγο** ακούμε τα λόγια κάποιου όπως ακριβώς τα ήγει, ενώ στον **πλάγιο λόγο** τα λόγια αυτά τα μεταφέρει κάποιον τρίτο πρόσωπο. Για να μετατρέψω τον ευθύ σε πλάγιο λόγο:

1. Προσθέτω τα ονόματα των προσώπων.
2. Βάζω συνδέσμους για να ενώσω τις προτάσεις.
3. Χρησιμοποιώ ρήματα όπως *ρώτησε, απάντησε, είπτε* κ.ά.
4. Μετατρέπω τις κύριες προτάσεις σε εξαρτημένες.
5. Αηλλάζω το πρόσωπο των ρημάτων από πρώτο/δεύτερο σε τρίτο (π.χ. ήθελα → ήθελε).
6. Μερικές φορές, αηλλάζω και τον χρόνο του ρήματος (π.χ. έριξαν → είχαν ρίξει).

«Θέλω φαγητό», είπτε ο Αρίωνας.
Τα λόγια του Αρίωνα βρίσκονται μέσα σε εισαγωγικά, «...», άρα... έχουμε **ευθύ λόγο**.

Ο Αρίωνας είπτε ότι ήθελε φαγητό.
Εδώ δεν έχουμε εισαγωγικά, άρα... έχουμε **πλάγιο λόγο**.